

فنلاند: موفق‌ترین نظام آموزشی جهان

آشنایی با بعضی از نظام‌های آموزشی جهان که توانسته‌اند در آموزش و پرورش به موفقیت‌های بزرگی برسند، می‌تواند ما را متوجه کاستی‌های اندیشه و رفتار خودمان کند. اگرچه سند تحول بنیادین آموزش و پرورش ایران می‌تواند گامی مهم به سوی تحولی اساسی در نظام آموزش و پرورش باشد و اگرچه هنوز راهی طولانی برای فهم و اجرای درست این سند پیش‌رو داریم، اما این باعث نمی‌شود با رمز و راز موفقیت بعضی کشورها آشنا نشویم. در این قسمت از مجله نظام‌های موفق آموزش و پرورش را معرفی می‌کنیم.

فنلاند در طول مدت دو دهه حائز رتبه‌ی نخست تعلیم و تربیت در جهان بوده است. چه رازی در پس این موفقیت نهفته است؟ پاسخ آن، معجزه‌ی فنلاندی است؛ یعنی به تأخیر انداختن آموزش‌های رسمی و توجه ویژه به بازی و شادی و تحرک بدنی در مهد و مدرسه. در سطح پیش‌دبستان (قبل از ۷ سالگی)، هیچ‌گونه آموزش رسمی و مستقیم مهارت‌های پایه‌ی خواندن و نوشتن و حساب کردن وجود نداشته و بر بازی‌های خلاق، فعالیت‌های بدنی و ارتباط جمعی تأکید شده است. در دوره‌ی دبستان نیز، آموزش در کنار فعالیت و بازی، به نرمی و آهستگی، آغاز می‌شود؛ به‌گونه‌ای که روزانه حداقل ۹۰ دقیقه صرف بازی و فعالیت‌های بدنی در حیاط مهد و مدرسه می‌شود.

در واقع، پیشرفت غیرمترقبه‌ی نظام آموزشی فنلاند حاصل برنامه‌ریزی‌های صحیح اواخر قرن بیستم (دهه‌ی ۱۹۸۰ و ۱۹۹۰) است، اما زمان آشکار شدن این پیشرفت برای جهانیان و حتی خود فنلاندی‌ها، به سال ۲۰۰۰ باز می‌گردد؛ در آن سال، دانش‌آموزان فنلاندی در آزمون بین‌المللی پی‌زا (PISA) بهترین رتبه را در «سواد خواندن» به‌دست آوردند. در آزمون‌های بعد، در درس‌های «ریاضی» و «علوم» نیز صاحب بهترین رتبه شدند. نکته‌ی مهم‌تر، پیشگامی دانش‌آموزان دختر نسبت به پسران فنلاندی است. برای مثال، دختران فنلاندی در بخش سواد خواندن آزمون پی‌زای ۲۰۱۵، رتبه‌ی ۱، ولی دانش‌آموزان پسر رتبه‌ی ۷ کسب کردند. در همین آزمون، دختران در درس علوم رتبه‌ی ۲ و پسران رتبه‌ی ۱۰ گرفتند. جالب اینکه در میان ۵۵ کشور شرکت‌کننده در آزمون، مدرسه‌ها و دانش‌آموزان فنلاندی، در میزان اختصاص دادن زمان به فعالیت‌های پس از مدرسه (به‌ویژه در دوره‌ی ابتدایی)، آخرین رتبه را کسب کردند. بدین معنا، همه‌ی فعالیت‌های آموزشی و پرورشی آنان در مدرسه و در مدت زمان اندک اتفاق

می‌افتد. براساس آخرین سند اروپا (مدت زمان آموزش در مدرسه‌های کشورهای برتر)، فنلاند کوتاه‌ترین روزهای مدرسه را در میان همه‌ی کشورهای جهان دارد. این زمان در مدرسه‌های ابتدایی فنلاند حدود ۲۰ ساعت در هفته است که وقت ناهار و بازی را نیز شامل می‌شود. وجود آموزش‌های خارج از زمان مدرسه و کلاس‌های خصوصی، پدیده‌های غریب و ناشناخته در فنلاند است. والدین و دانش‌آموزان فنلاندی میان زمان مدرسه و زمان خانه و زندگی مرز مشخص و پررنگی کشیده‌اند. به قول معروف اشتیاق دانش‌آموزان فنلاندی برای شرکت در مسابقات جهانی‌هاکی بسیار بیشتر از آزمون‌های بین‌المللی مانند پیزا، پرلز و تیمز است.

با وجود موفقیت قابل تحسین فنلاند در آموزش، تعجب‌آور است که نظام آموزشی فنلاند فاقد آزمون‌های ملی و رقابتی است و کودکان را با قصد و برنامه‌ی قبلی برای مسابقات بین‌المللی آماده نمی‌کند. آن‌ها آموزش را از ۷ سالگی آغاز می‌کنند و معترفاند که برای آغاز کردن آموزش‌های رسمی هیچ عجله‌ای ندارند. در فنلاند، مقایسه و رقابت متداول نیست و مدارس خوب و بد وجود ندارند. از این رو، والدین کودک خود را به نزدیک‌ترین مدرسه می‌فرستند براساس گزارش سازمان «همکاری و توسعه‌ی اقتصادی» (OECD)^۲، فنلاند در زمینه‌ی یکسانی مدارس، در میان ۶۷ کشور پیشرفته، رتبه‌ی نخست را دارد. یعنی مدارس فنلاند ماهیت طبقاتی (مرفه و غیرمرفه؛ استعداد درخشان و معمولی) ندارند و تقریباً دارای شرایط و امکانات یکسانی هستند. به همین دلیل، میان پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان همه‌ی مدرسه‌های کشور تفاوت چندانی وجود ندارد. سطح پیشرفت تحصیلی در مدارس روستاهای دوردست فنلاند، با مدرسه‌های شهر هلسینکی، تقریباً برابر است. می‌توان چنین نتیجه گرفت که برابری و عدالت

۱. PISA: Programme for international student Assessment
۲. OECD: Organization for Economic co-operation and development

آموزشی در میان مدرسه‌های فنلاند، اصلی بدیهی و واقعی است. راز اصلی موفقیت آموزشی فنلاند را معلمان توانا و خلاق آن می‌دانند. معلمان این کشور در رقابتی ملی و نفس‌گیر، و از میان بهترین فارغ‌التحصیلان دانشگاه‌ها شناسایی و گزینش می‌شوند. در این رقابت، تنها ۱۰ درصد از شرکت‌کنندگان پذیرفته می‌شوند. برای مثال، در آزمون سال ۲۰۱۰، از میان ۶۶۰۰ متقاضی نخبه با مدرک کارشناسی ارشد برای دوره‌ی ابتدایی، ۶۶۰ نفر برگزیده شدند. هر مری برگزیده باید استعداد چندگانه نیز داشته باشد (۱. تخصص موضوعی؛ ۲. تخصص هنری و موسیقایی؛ ۳. دانش و مهارت ورزشی). اشتیاق همگانی به شغل معلمی در فنلاند، نه تنها به‌خاطر حقوق و مزایای عالی (از ۳ تا ۶ هزار یورو در ماه)، بلکه مدیون جایگاه رفیع اجتماعی و استقلال این شغل است و همین ویژگی‌ها، این حرفه را برای بهترین فارغ‌التحصیلان دانشگاه‌ها جذاب ساخته است. به قول یک مدیر فنلاندی، معلمان فنلاندی با علم، عشق و علاقه تدریس می‌کنند و در این راه پیرهن‌ها پاره کرده‌اند. جان این کلام این است که نظام آموزشی فنلاند در سطح دبستان به‌دنبال آزمون و آموزش‌های رسمی متداول نیست. ایجاد بسترهای تربیتی و اطمینان از شاداب بودن کودکان و تربیت انسان‌های سالم، خلاق، کارآفرین، اجتماعی و مسئولیت‌پذیر، وظیفه‌ی خطیر آموزش و پرورش فنلاند است.

۲۱